СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

МАРОЩАК Григорій Петрович - аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

https://orcid.org/0009-0005-3004-8413

УДК 342.9

DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.2.61

В статті автор аналізує систему суб'єктів, які здійснюють адміністративно-правове забезпечення підприємницької діяльності у сфері сільського господарства. Автор визначає, що сільське господарство є стратегічною галуззю економіки України, а тому надзвичайно важливо забезпечити належне управління та регулювання підприємницької діяльності в окресленій сфері. Зазначається, що систему суб'єктів, які здійснюють адміністративно-правове забезпечення складають: 1) центральні органи загальної компетенції; 2) центральні органи спеціальної компетенції; 3) місцеві органи державної влади та місцевого самоврядування. До першої категорії автор відносить Верховну Раду України, Кабінет Міністрів та Президента України, які визначають загальнодержавну потребу в аграрній продукції та сировині, забезпечують підтримку національного виробника, реалізують заходи щодо захисту внутрішнього ринку тощо. Другу ланку складають Міністерство аграрної політики та продовольства України, яке виступає ключовим органом центральної виконавчої влади у сфері сільського господарства, формуючи та реалізуючи державну політику в галузі харчової промисловості, земельних відносин, рибного господарства та сільських територій, а також урядові органи державного управління, які виконують спеціалізовані повноваження з реалізації окремих напрямів державної аграрної політики. До третьої групи належать місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Окрему увагу в статті приділено також проблемним питанням функціонування суб'єктів адміністративно-правового забезпечення підприємницької діяльності у сфері сільського господарства. Зокрема, звертається увага на такі аспекти: правова невизначеність, відсутність належної координації між суб'єктами, слабка цифровізація процесів. На думку автора статті, подальше вдосконалення системи адміністративно-правового забезпечення можливе через комплексний підхід до реформування: оновлення законодавства, впровадження єдиних електронних платформ, розвиток державно-приватного партнерства в аграрній сфері.

Ключові слова: сільське господарство, підприємницька діяльність, адміністративно-правове забезпечення, правовий статус, компетенція.

Актуальність теми дослідження

Сільське господарство є стратегічною галуззю економіки України, яка забезпечує продовольчу безпеку, розвиток сільських територій і формування експортного потенціалу держави. Ефективність функціонування аграрного сектору значною мірою залежить від належного державного управління, зокрема адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Сільське господарство залишається пріоритетним сектором для українського уряду, особливо з огляду на підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та імплементацію Угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі з ЄС [1]. Специфіка

сільського господарства як об'єкта правового регулювання полягає в його багатогалузевості, впливі природних і кліматичних факторів, сезонності, потребі у великій кількості ресурсів та високій залежності від державної підтримки. Саме тому правове регулювання підприємництва в цій сфері потребує гнучкого, адаптивного та водночас контрольованого підходу з боку держави. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз суб'єктного складу органів, що здійснюють адміністративно-правове забезпечення підприємницької діяльності у сфері сільського господарства, а також з'ясування правової природи їх статусу, повноважень, форм та методів діяльності.

Виклад основного матеріалу

Досліджуючи систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення підприємницької діяльності у сфері сільського господарства в Україні, перш за все варто зазначити, що адміністративно-правове забезпечення розглядається як один із видів правового забезпечення та розуміється у двох значеннях. У широкому розумінні адміністративно-правове забезпечення – це упорядкування суспільних відносин уповноваженими на те державою органами, їх юридичне закріплення за допомогою правових норм, охорона, реалізація і розвиток; а вузьке визначення адміністративно-правового забезпечення буде змінюватися залежно від того, про які суспільні відносини йтиметься [2].

Слід зазначити, що суб'єкти адміністративно-правового забезпечення підприємницької діяльності у сфері сільського господарства становлять систему органів публічної адміністрації, які в межах своєї компетенції здійснюють регуляторні, контрольні, наглядові та організаційно-управлінські функції щодо аграрного бізнесу.

Шаповал Р.В. та Солнцева Х.В. зазначають, що говорячи про суб'єкта адміністративно-правового забезпечення, необхідно розуміти осіб, уповноважених державою на упорядкування суспільних відносин через їх юридичне закріплення, охорону, реалізацію і розвиток [3]. Мазуренко В.Г. визначає суб'єктів адміністративно-правового забезпечення підприємницької діяльності у сфері сільського господарства як уповноважених державою органів публічної адміністрації, які здійснюють нормативне, організаційне, контрольне та інші види регулювання аграрного підприємництва [1].

Науковці поділяють цих суб'єктів умовно на три основні групи, до першої з яких належать центральні органи виконавчої влади загальної та спеціальної компетенції [4]. До цього переліку належить Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державна служба з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, Міністерство економіки, Міністерство охорони навколишнього середовища та інші аналогічні установи. Другою групою є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, до яких належать обласні та районні державні адміністрації, сільські, селищні та міські ради. Третю групу становлять інші суб'єкти публічного адміністрування, діяльність яких має опосередкований вплив на аграрну сферу, серед них можна виділити торгово-промислові палати, комісії з питань ліцензування, дозвільні центри та подібні інституції [5].

На нашу думку, такі органи можна поділити на: 1) центральні органи загальної компетенції; 2) центральні органи спеціальної компетенції; 3) місцеві органи державної влади та місцевого самоврядування. Розглянемо детальніше адміністративно-правову характеристику суб'єктів, що функціонують функції правового забезпечення у сфері сільського господарства. До центральних органів загальної компетенції належать: Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України та Президент України. Президент України та Кабінет Міністрів України виконують ключову роль у формуванні державної політики в аграрному секторі. Вони визначають загальнодержавну потребу в аграрній продукції та сировині, забезпечують підтримку національного виробника, реалізують заходи щодо захисту внутрішнього ринку тощо. Кабінет Міністрів України також відповідальний за ініціювання, розроблення та виконання загальнодержавних програм економічного розвитку, включно з визна-

ченням доцільності створення і реалізації державних цільових програм в агропромисловому комплексі [6]. Крім цього, Уряд забезпечує програмну підтримку структурної трансформації галузей сільського господарства, стимулює їх інноваційний розвиток, а також захищає та підтримує національних товаровиробників у сільському господарстві. До його компетенції також належить встановлення обсягів сільськогосподарської продукції, необхідної для задоволення державних потреб, розробка порядку формування та розміщення державного замовлення, створення та управління державними резервними фондами фінансових і матеріально-технічних ресурсів для потреб аграрного сектору, а також прийняття рішень щодо їх використання відповідно до законодавства.

Поряд із цим, Верховна Рада України виконує функції законодавчого забезпечення агропромислової політики. Вона визначає загальні напрями державної політики в цій сфері, встановлює правові засади функціонування агропромислового комплексу, затверджує відповідні програми соціально-економічного, науково-технічного та культурного розвитку сільських територій. Крім того, парламент визначає обсяги бюджетного фінансування, а також напрями та масштаби державної інвестиційної політики в аграрній галузі.

Підзаконне нормативно-правове регулювання в ході державного управління в агропромисловому комплексі здійснюється профільним центральним органом виконавчої влади - Міністерством аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики), який виступає ключовим органом центральної виконавчої влади у сфері сільського господарства, формуючи та реалізуючи державну політику в галузі харчової промисловості, земельних відносин, рибного господарства та сільських територій тощо. У структурі Міністерства аграрної політики та продовольства України функціонують урядові органи державного управління, які виконують спеціалізовані повноваження з реалізації окремих напрямів державної аграрної політики. Вони утворюються з метою підвищення ефективності управлінських процесів у сфері сільського господарства, а також для забезпечення системності в державному регулюванні аграрного виробництва.

Слід відмітити, що місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у реалізації державної аграрної політики на відповідних територіях, здійснюючи координацію діяльності аграрних підприємств на місцевому рівні, надаючи адміністративні послуги, зокрема державну реєстрацію та погодження документації, беручи участь у розробці й реалізації місцевих програм підтримки аграрного сектору, а також розпоряджаючись землями комунальної власності.

Окремо зазначимо про існування недержавних суб'єктів регулювання підприємницької діяльності у сільськогосподарській галузі з елементами публічних функцій [7]. До цієї групи належать громадські об'єднання фермерів, асоціації агровиробників, кооперативи, аграрні палати. Вони відіграють значну роль у формуванні професійних стандартів, просуванні інтересів галузі, взаємодії з органами влади та моніторингу якості державного управління. Їхній статус не є суто адміністративно-правовим, однак у багатьох випадках вони виконують квазі державні функції.

Зазначимо, що на практиці часто спостерігається низка системних проблем, що суттєво ускладнюють ефективне функціонування та взаємодію суб'єктів адміністративно-правового забезпечення підприємницької діяльності у сфері сільського господарства. Зокрема, розмитість функцій між різними суб'єктами призводить до ситуацій, коли незрозуміло, хто саме несе відповідальність за конкретну ділянку роботи чи ухвалення рішення, що, у свою чергу, може породжувати затягування процесів, оскільки завдання перекидаються між структурами, або ж, навпаки, певні важливі аспекти залишаються без належної уваги.

Додатковою проблемою є дублювання повноважень, коли декілька органів чи підрозділів виконують схожі або ідентичні завдання. Така ситуація не лише призводить до неефективного використання ресурсів – як людських, так і фінансових – але й може створювати плутанину для громадян та бізнесу, які змушені звертатися до кількох ін-

станцій з одного й того ж питання, а іноді навіть отримувати суперечливі відповіді.

Критичною є й відсутність належного механізму координації між суб'єктами. Навіть за умови чітко розподілених функцій, без налагодженої системи обміну інформацією, спільного планування та узгодження дій, різні структури можуть працювати ізольовано, не враховуючи ширший контекст або зусилля одне одного. Це перешкоджає синергії та комплексному підходу до вирішення завдань, особливо тих, що вимагають міжвідомчої співпраці.

Однією з ключових та найскладніших проблем у дослідженні системи повноважень органів публічної влади є делеговані повноваження. Характерною ознакою сучасної практики є те, що такі повноваження, передані від вищих інстанцій нижчим для виконання в силу конкретних обставин або законодавчих рішень, охоплюють надзвичайно широкий спектр питань – практично з усіх предметів відання відповідних органів. При цьому, критично важливим стає співвідношення цих делегованих завдань із власними, тобто самостійними повноваженнями органів, насамперед місцевого самоврядування [8]. Це співвідношення не є статичним і значною мірою залежить від конкретної сфери суспільного життя, в якій той чи інший орган реалізує свою компетенцію. Наприклад, у сферах, що вважаються стратегічно важливими для держави, обсяг делегованих повноважень може бути вищим. Однак, особливе занепокоєння викликає ситуація, коли це співвідношення набуває системних перекосів. Яскравим прикладом є сфера сільського господарства, де делеговані повноваження часто значно превалюють над власними у місцевих органів влади. Така диспропорція викликає серйозні питання, оскільки вона не відповідає не тільки фундаментальним засадам компетенції місцевих органів публічної влади, закріпленим у Конституції (як-от принципи самостійності, субсидіарності та відповідальності перед громадою), але й суперечить самим завданням та меті створення цих органів в цілому. Адже місцеве самоврядування покликане, перш за все, вирішувати питання місцевого значення, виходячи з інтересів територіальної громади, а не просто виконувати доручення центральної влади.

Наслідком такої надмірної частки делегованих функцій стає, на думку низки вчених, фактична втрата правової та організаційної самостійності органами місцевого самоврядування. Така залежність підриває основи місцевої демократії та здатність громад самостійно визначати пріоритети свого розвитку.

На ці проблеми накладається дефіцит кадрового забезпечення, що особливо гостро відчувається на рівні місцевих органів влади. Нестача кваліфікованих спеціалістів або висока плинність кадрів призводять до зниження якості надання послуг, неможливості оперативно реагувати на запити та виконувати покладені функції в повному обсязі, і, як наслідок, гальмується розвиток на місцях та підривається довіра до владних інституцій [8].

І нарешті, недостатня цифровізація процедур взаємодії з підприємцями залишається суттєвим бар'єром. У сучасному світі бізнес очікує швидких, прозорих та зручних електронних сервісів. Застарілі, паперові процедури, необхідність фізичної присутності для подання документів чи отримання консультацій не лише збільшують часові та фінансові витрати для підприємців, але й обмежують можливості для ефективного адміністрування та аналізу даних з боку держави, а також можуть створювати підґрунтя для корупційних ризиків.

Таким чином, вважаємо, що раціональним напрямом розвитку суб'єктів, що здійснюють регулювання у сфері сільського господарства, є законодавче закріплення чіткої компетенції кожного органу, підвищення відповідальності посадових осіб за виконання адміністративних функцій, впровадження електронного документообігу як інструменту підвищення ефективності управління, посилення прозорості діяльності суб'єктів шляхом відкритості інформації та доступності процедур, а також формування ефективних механізмів міжінституційної координації для узгодженого прийняття рішень і реалізації державної політики.

Висновки

На нашу думку, адміністративно-правове регулювання сільськогосподарського під-

приємництва повинно мати збалансований характер, поєднуючи адміністративні інструменти контролю та підтримки, сприяючи розвитку малого і середнього аграрного бізнесу, підвищенню його конкурентоспроможності.

Наявні проблеми — правова невизначеність, відсутність належної координації між суб'єктами, слабка цифровізація процесів — вимагають оновлення законодавчої бази, спрощення адміністративних процедур та підвищення прозорості діяльності органів публічної адміністрації. Подальше вдосконалення системи адміністративно-правового забезпечення можливе через комплексний підхід до реформування: оновлення законодавства, впровадження єдиних електронних платформ, розвиток державно-приватного партнерства в аграрній сфері. Таким чином, ефективне адміністративно-правове забезпечення аграрного підприємництва є необхідною умовою стабільного розвитку аграрного сектору та досягнення стратегічних цілей аграрної політики України.

SUMMARY

In this scientific work, the author analyzes the system of entities that provide administrative and legal support for entrepreneurial activity in the agricultural sector. The author determines that agriculture is a strategic sector of the Ukrainian economy, and therefore it is extremely important to ensure proper management and regulation of entrepreneurial activity in the specified area. It is noted that the system of entities that provide administrative and legal support consists of: 1) central bodies of general competence; 2) central bodies of special competence; 3) local bodies of state power and local self-government. The author includes the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers and the President of Ukraine, which determine the national need for agricultural products and raw materials, provide support for national producers, implement measures to protect the domestic market, etc. The second link is the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, which acts as a key body of the central executive power in the field of agriculture, forming and implementing state policy in the field of food industry, land relations, fisheries and rural areas, as well as government bodies of state administration that exercise specialized powers to implement individual areas of state agrarian policy. The third group includes local executive bodies and local self-government bodies. The article also pays special attention to problematic issues of the functioning of entities of administrative and legal support of entrepreneurial activity in the field of agriculture. In particular, attention is drawn to the following aspects: legal uncertainty, lack of proper coordination between entities, weak digitalization of processes. In the opinion of the author of the article, further improvement of the system of administrative and legal support is possible through a comprehensive approach to reform: updating legislation, implementing unified electronic platforms, developing public-private partnership in the agricultural sector.

Keywords: agriculture, entrepreneurial activity, administrative and legal support, legal status, competence.

Література

1. Мазуренко В.Г. Сільське господарство як об'єкт адміністративно-правового регулювання. Проблеми сучасних трансформацій. 2023. № 7. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-7-01-19/2023-7-01-19

2. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. Наше право. 2014. № 4. С. 46–50

3. Шаповал Р.В., Солнцева Х.В. Структурно-системний аналіз суб'єктів адміністративно-правового забезпечення державного оборонного замовлення. Юридичний науковий електронний журнал №6. 2022. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/67

4. Бабін І.Л. Адміністративно-правове регулювання аграрних відносин: монографія. К. : Центр учбової літератури, 2019. 356 с.

5. Адміністративне право України : підручник. Ю.П. Битяк, Т.В. Варфоломєєва. Харків: Право, 2020. 480 с.

6. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII: станом на 24 грудня 2024 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text

7. Правове регулювання підприємницької діяльності: навчальний посібник. Л. В. Хомко, Х. Ю. Кульгавець. Львів: ЛДУВС, 2016. 424 с.

8. Колеснікова М. В. Адміністративно-правовий статус місцевих органів виконавчої влади. Академічні візії. 2022. № 12. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo